

Xây dựng chủ đề hoạt động trải nghiệm trong giáo dục phẩm chất trách nhiệm cho học sinh lớp 1

Đoàn Thị Hiền*

*Trường Đại học Sư phạm Hà Nội 2

Received: 22/11/2024; Accepted: 29/11/2024; Published: 10/12/2024

Abstract: In the education of responsibility for first graders in particular and primary school students in general, experiential activities are the dominant educational activities. The development of experiential activity topics plays a very important role in ensuring the goal of educating responsibility for students. The article mentions the requirements for responsibility of first graders, analyzes the education of responsibility for first graders through experiential activities, thereby pointing out the principles and developing some experiential activity topics in the education of responsibility for first graders.

Keywords: Topic, experiential activities, responsibility education, 1st grade students

1. Mở đầu

Phẩm chất trách nhiệm là một trong năm phẩm chất quan trọng cần hình thành cho học sinh được thể hiện trong chương trình giáo dục phổ thông 2018. Phẩm chất này cần được hình thành sớm, nhất là giai đoạn tiểu học với hoạt động chủ đạo là học tập. Học sinh thể hiện trách nhiệm trong học tập và các hoạt động trong cuộc sống qua các mối quan hệ với bản thân, gia đình, nhà trường, xã hội, môi trường tự nhiên.

Phẩm chất trách nhiệm được tích hợp giáo dục trong tất cả các môn học và hoạt động giáo dục trong đó có Hoạt động trải nghiệm. Hoạt động trải nghiệm là hoạt động giáo dục quan trọng với ưu thế tổ chức các hoạt động để học sinh được thể nghiệm thực tế cuộc sống sẽ là thế mạnh trong giáo dục phẩm chất này. Hoạt động trải nghiệm kế thừa điểm mạnh của hoạt động ngoài giờ lên lớp đồng thời phát triển với bốn loại hình trải nghiệm và đa dạng phương thức tổ chức hoạt động. Chương trình Hoạt động trải nghiệm có đa dạng các nội dung với mạch nội dung hoạt động hướng vào bản thân, hoạt động hướng đến xã hội, hoạt động hướng đến tự nhiên và hoạt động hướng nghiệp. Chính vì sự đa dạng này sẽ là khó khăn khi xây dựng và lựa chọn các chủ đề phù hợp với mục đích giáo dục phẩm chất trách nhiệm cho học sinh lớp 1. Bài viết này góp phần làm rõ một số vấn đề như: 1/ Việc tích hợp giáo dục phẩm chất trách nhiệm cho học sinh lớp 1 trong Hoạt động trải nghiệm; 2/ Xây dựng một số chủ đề hoạt động trải nghiệm trong giáo dục phẩm chất trách nhiệm cho học sinh lớp 1.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Một số khái niệm liên quan

2.1.1. Hoạt động trải nghiệm

Trong bài viết này sử dụng khái niệm Hoạt động trải nghiệm theo chương trình giáo dục phổ thông 2018 như sau:

Hoạt động trải nghiệm là hoạt động giáo dục do nhà giáo dục định hướng, thiết kế và hướng dẫn thực hiện, tạo cơ hội cho học sinh tiếp cận thực tế, thể nghiệm các cảm xúc tích cực, khai thác những kinh nghiệm đã có và huy động tổng hợp kiến thức, kỹ năng của các môn học để thực hiện những nhiệm vụ được giao hoặc giải quyết những vấn đề của thực tiễn đời sống nhà trường, gia đình, xã hội phù hợp với lứa tuổi; thông qua đó, chuyển hóa những kinh nghiệm đã trải qua thành tri thức mới, hiểu biết mới, kỹ năng mới góp phần phát huy tiềm năng sáng tạo và khả năng thích ứng với cuộc sống, môi trường và nghề nghiệp tương lai. [3]

2.1.2. Giáo dục phẩm chất trách nhiệm

Trong bài viết này phẩm chất trách nhiệm được hiểu là phẩm chất cá nhân thực hiện nhiệm vụ với sự ràng buộc về lời nói, hành vi, thái độ trong các mối quan hệ với bản thân, gia đình và xã hội.

Giáo dục phẩm chất trách nhiệm là quá trình tác động sư phạm có mục đích, có kế hoạch nhằm phát triển cho người học phẩm chất trách nhiệm trên cơ sở giúp người học có được kiến thức, giá trị, thái độ và hành vi trách nhiệm.

2.2. Yêu cầu cần đạt về phẩm chất trách nhiệm của học sinh lớp 1

Trong chương trình giáo dục phổ thông tổng thể 2018, các yêu cầu cần đạt về phẩm chất trách nhiệm của học sinh lớp 1 bao gồm:

** Trách nhiệm với bản thân*

- Có ý thức giữ gìn vệ sinh, rèn luyện thân thể, chăm sóc sức khỏe.

- Có ý thức sinh hoạt nề nếp

** Trách nhiệm với gia đình*

- Có ý thức bảo quản, giữ gìn đồ dùng cá nhân và gia đình

- Không bỏ thừa đồ ăn uống, có ý thức tiết kiệm tiền bạc, điện nước trong gia đình

** Trách nhiệm với nhà trường và xã hội*

- Tự giác thực hiện nghiêm túc nội quy của nhà trường và các quy định, quy ước của tập thể; giữ vệ sinh chung; bảo vệ của công.

- Không gây mất trật tự, cãi nhau, đánh nhau

- Nhắc nhở bạn bè chấp hành nội quy trường lớp; nhắc nhở người thân chấp hành các quy định, quy ước nơi công cộng

- Có trách nhiệm với công việc được giao ở trường, ở lớp.

- Tích cực tham gia hoạt động tập thể, hoạt động xã hội phù hợp với lứa tuổi.

** Trách nhiệm với môi trường sống*

- Có ý thức chăm sóc bảo vệ cây xanh và các con vật có ích.

- Có ý thức giữ vệ sinh môi trường; không xả rác bừa bãi.

- Không đồng tình với những hành vi xâm hại thiên nhiên

2.3. Nguyên tắc xây dựng chủ đề Hoạt động trải nghiệm nhằm giáo dục phẩm chất trách nhiệm cho học sinh lớp 1

Thứ nhất, xây dựng chủ đề Hoạt động trải nghiệm vừa phải đảm bảo yêu cầu cần đạt của chương trình Hoạt động trải nghiệm lớp 1 vừa đảm bảo yêu cầu cần đạt về phẩm chất trách nhiệm cho học sinh.

Yêu cầu cần đạt của Hoạt động trải nghiệm lớp 1 là những yêu cầu cụ thể hướng tới hình thành và phát triển ở học sinh 5 phẩm chất, 3 năng lực chung và các năng lực đặc thù. Vì vậy khi đạt được các yêu cầu cần đạt này đồng thời cũng đảm bảo yêu cầu về phẩm chất trách nhiệm của học sinh.

Thứ hai, đảm bảo nội dung giáo dục theo chủ đề phù hợp với đặc điểm học sinh lớp 1

Quá trình xây dựng các chủ đề giáo dục cần quan tâm tới đặc điểm trình độ nhận thức của học sinh để có những hoạt động phù hợp, vừa sức với các em. Học sinh lớp 1 là đối tượng học sinh đầu cấp tiểu học, các em mới được tiếp xúc với các hoạt động học tập ở nhà trường tiểu học. Vì thế những hoạt động trải nghiệm thực tế mà các em tham gia có ý nghĩa và

tâm quan trọng to lớn với sự hình thành và phát triển phẩm chất trách nhiệm của học sinh.

Thứ ba, chủ đề Hoạt động trải nghiệm phát huy tính chủ động, tích cực của học sinh

Để học sinh hình thành được phẩm chất, năng lực trong đó có phẩm chất trách nhiệm thì học sinh phải được tham gia hoạt động một cách tích cực. Điều này phụ thuộc vào việc các chủ đề xây dựng cần phù hợp thực tế, gần gũi cuộc sống của học sinh đồng thời hoạt động trải nghiệm giáo viên tổ chức phải tạo được hứng thú cho học sinh, lấy học sinh làm trung tâm. Giáo viên cần lựa chọn và phối hợp các phương thức giáo dục phù hợp khi tổ chức Hoạt động trải nghiệm cho các em.

Thứ tư, chủ đề Hoạt động trải nghiệm đảm bảo phù hợp với điều kiện thực tiễn của nhà trường và địa phương

Tính đến điều kiện thực tiễn là việc làm quan trọng khi thiết kế và tổ chức các chủ đề Hoạt động trải nghiệm. Vì vậy, khi thiết kế chủ đề cũng cần thiết kế hoạt động có thể sử dụng đa dạng phương thức khác nhau, tận dụng được các phương tiện nguồn lực có sẵn ở nhà trường, địa phương.

2.4. Quy trình thiết kế chủ đề Hoạt động trải nghiệm lớp 1 trong giáo dục phẩm chất trách nhiệm cho học sinh

Với việc đảm bảo các nguyên tắc trên, quy trình thiết kế chủ đề Hoạt động trải nghiệm lớp 1 trong giáo dục phẩm chất trách nhiệm cho học sinh cụ thể như sau:

Bước 1: Rà soát các mạch nội dung chương trình Hoạt động trải nghiệm

Ở bước này cần xác định các mạch nội dung cùng với các yêu cầu cần đạt tương ứng. Đồng thời dựa trên các yêu cầu cần đạt về giáo dục phẩm chất trách nhiệm, lựa chọn những nội dung hoạt động trải nghiệm phù hợp.

Ví dụ: Hoạt động rèn luyện bản thân của học sinh lớp 1 với yêu cầu cần đạt “Thực hiện một số việc làm chăm sóc bản thân phù hợp với lứa tuổi” đáp ứng yêu cầu cần đạt về phẩm chất trách nhiệm “Có ý thức giữ gìn vệ sinh, rèn luyện thân thể, chăm sóc sức khỏe”.

Bước 2: Xác định chủ đề trải nghiệm

Khái quát thành các chủ đề trải nghiệm dựa trên nội dung đã xác định ở bước 1. Tên chủ đề cần chú ý mang nội dung khái quát, ngắn gọn, dễ nhớ nhưng chứa đựng nhiều thông tin. Ví dụ: Với nội dung chính về một số việc làm chăm sóc bản thân phù hợp lứa tuổi, có thể đặt tên chủ đề “Em tự chăm sóc bản thân”.

Bước 3: Phân tích logic nội dung chủ đề

Từ nội dung cốt lõi của chủ đề phân tách thành các nội dung cụ thể dựa trên logic về mạch nội dung phù hợp với đặc điểm của học sinh lớp 1. Ví dụ: Nội dung Tự chăm sóc bản thân lớp 1 bao gồm các hoạt động giữ gìn vệ sinh cá nhân và các hoạt động đảm bảo sức khỏe cho bản thân như ăn uống, tập thể dục,... Sau đó xác định cách yêu cầu cần đạt phù hợp với các nội dung cụ thể.

Bước 4: Triển khai tổ chức thực hiện chủ đề, đánh giá và điều chỉnh

Sau khi xây dựng các chủ đề cùng với nội dung chi tiết và yêu cầu cần đạt, có thể tiến hành tổ chức hoạt động theo chủ đề để xem xét nội dung đã phù hợp với học sinh lớp 1 và các điều kiện thực tiễn hay không. Từ đó đánh giá và điều chỉnh phù hợp.

2.5. Ví dụ một số chủ đề hoạt động trải nghiệm lớp 1 trong giáo dục phẩm chất trách nhiệm cho học sinh

Dựa vào những yêu cầu cần đạt về phẩm chất trách nhiệm và mạch nội dung trong chương trình Hoạt động trải nghiệm và tham khảo định hướng của các bộ sách giáo khoa, bài viết đề xuất các chủ đề trong mạch nội dung Hoạt động hướng vào bản thân như sau:

Mạch nội dung	Hoạt động	Nội dung giáo dục phẩm chất trách nhiệm	Chủ đề	Nội dung chính của chủ đề	Yêu cầu cần đạt
Hoạt động hướng vào bản thân	Hoạt động rèn luyện bản thân	Trách nhiệm với bản thân	Em tự chăm sóc bản thân	- Giữ vệ sinh cá nhân - Ăn uống hợp lý - Sử dụng trang phục hàng ngày	Thực hiện một số việc làm chăm sóc bản thân phù hợp với lứa tuổi
			An toàn cho em	- An toàn khi vui chơi - Phòng tránh bị bắt nạt	Nêu được những hành động an toàn, không an toàn khi vui chơi và thực hiện được một số hành vi tự bảo vệ

Với các chủ đề này giáo viên sẽ thuận tiện hơn trong việc thiết kế và tổ chức Hoạt động trải nghiệm cho học sinh để học sinh đạt được yêu cầu về phẩm chất trách nhiệm.

3. Kết luận

Hoạt động trải nghiệm là hoạt động giáo dục quan trọng trong chương trình giáo dục tiểu học, là cơ sở các em hình thành và phát triển các năng lực và phẩm chất. Hoạt động trải nghiệm là môn học có ưu thế

trong việc giáo dục phẩm chất trách nhiệm cho học sinh. Việc xây dựng các chủ đề với nội dung giáo dục phù hợp nhằm giáo dục phẩm chất trách nhiệm là hết sức cần thiết và là một khó khăn đặt ra với giáo viên. Trong bài viết đã đề xuất nguyên tắc và quy trình xây dựng chủ đề. Từ đó giáo viên có thể phát triển các nội dung chủ đề này với các loại hình cơ bản trong tổ chức như sinh hoạt dưới cờ, hoạt động giáo dục theo chủ đề, sinh hoạt lớp, câu lạc bộ cho phù hợp với thực tiễn ở nhà trường, địa phương.

Tài liệu tham khảo

[1]. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2015), *Tài liệu tập huấn và tổ chức các hoạt động trải nghiệm sáng tạo trong trường tiểu học*, NXB Đại học sư phạm Hà Nội.

[2]. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông tổng thể*, (ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT-GDDT ngày 26/12/2018 của Bộ trưởng Bộ GD-ĐT).

[3]. Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018), *Chương trình giáo dục phổ thông - Hoạt động trải nghiệm và hoạt động trải nghiệm, hướng nghiệp* (ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT-GDDT ngày 26/12/2018 của Bộ trưởng Bộ GD-ĐT).

[4]. Lê Minh Nguyệt, Khúc Năng Toàn, Trần Thị Hà, Trần Thị Cẩm Tú, Cao Xuân Hải (2022), *Phát triển phẩm chất trách nhiệm cho học sinh phổ thông*, NXB Đại học Quốc Gia Hà Nội, tháng 8/2022.

[5]. Hoàng Phê (1997). *Từ điển Tiếng Việt*,

NXB Đà Nẵng.

[6]. Đinh Thị Kim Thoa (chủ biên) (2019), *Hướng dẫn tổ chức hoạt động trải nghiệm theo chương trình giáo dục phổ thông mới*, NXB Đại học Sư phạm.

[7]. Phạm Quang Tiệp (2023), *"Xây dựng chủ đề trải nghiệm cho học sinh tiểu học theo chương trình giáo dục phổ thông 2018"*, Tạp chí khoa học giáo dục Việt Nam, tập 19 số 5, 39-44.